

spoň vzkaz, který byl v úvodu konference tlumočen:

„Milí přátelé, cítím se velmi poctěn, že mohu poslat krátké uvítací poselství středoevropské konferenci IALE 2010, která se koná zčásti v Brně, zčásti v Praze. Moc rád bych se jí zúčastnil, ale zdraví mi to nedovolí. Proto chci všem participantům popřát úspěšné vědecké setkání! V minulosti jsem měl tu čest podílet se na skvělé konferenci Nature and Culture in Landscape Ecology. Experiences for the 3rd Millennium v Praze r. 1998. Doufám, že nadcházející konference přitáhne mnoho lidí s kreativním transdisciplinárním vnímáním krajiny. Byl by to důležitý středobod mezi loňskou evropskou konferencí v Salzburgu a světovým krajinně-ekologickým kongresem konaným v Pekingu v roce příštím. Pokud se zaměříme na ústřední téma konference

Krajinné struktury, funkce a management: odpověď na globální ekologickou změnu, reaguje setkání na velmi významnou výzvu, protože téma se stává jednou z nejdůležitějších záležitostí současnosti!

S vřelými pozdravy a přáním všeho dobrého

váš Zev Naveh, Haifa, srpen 2010“

Pro Zeva Naveha tedy byla vědecká konference pořádaná v České republice posledním setkáním, kterého se alespoň na dálku aktivně zúčastnil. Předcházela tomu příznačně čilá korespondence týkající se recenze jeho poslední knihy a publikace jeho originálního vědeckého článku v jednom z tohoročních čísel mezinárodního časopisu Journal of Landscape Ecology vydávaného v ČR. Jeden z posledních e-mailů, o němž v dané chvíli nebylo možno tušit, že se přiřadí k dokumentaci o vis vitalis jedné osobnosti a jednoho lidské-

ho příběhu, který zanechal výrazný otisk uvnitř komplexního oboru široce lidského směřování do neznáma, zněl:

„Dear Pavel!

Thank you so much for all your attention which makes me very happy! I am so delighted to learn also from Didi Kaplan from Technion (he is one of my best friends!) about the successful meeting. My congratulations! I was in hospital for a couple of days but now I am feeling much better. I am still too weak to take my mail from the office, but I would appreciate if you could kindly send me the two papers, or of better the whole journal by e-mail! I would like anyhow will need them on the computer for citing and inclosing them in my website. Many thanks in advance. All the best and many thanks again!

Yours Zev“

Josef Fanta

RECENZE

Vojtěch Kotecký, Zdeněk Poštulka, Zuzana Geryková a Jaromír Bláha: Okna do divočiny v české krajině

V soudobé češtině se až nápadně často vyskytuje slovo divočina. Z různých příkladů (např. divočina velkoměsta, divočina politických vztahů, podnikatelská divočina apod.) je zřejmé, že se jeho uživatelé jím snaží vyjádřit ničím neřízený a nekontrolovaný vývoj určitého jevu či oblasti. Pro výše uvedené příklady to není právě lichotivé označení. V případě přírody je tomu ale právě naopak. Uvedení termínu divočina na přírodu a seznámit s tím širší veřejnost se ujala skupina autorů z Hnutí DUHA ve své publikaci s podtitulem Proč a jak by v České republice mohlo vzniknout několik větších území, kde se lidské zásahy omezí na naučné stezky a přístřešky pro turisty.

Jak to vlastně s přírodní divočinou u nás bylo a jaké důvody a možnosti pro její obnovení máme dnes?

Opravdovou lesní divočinou, v níž žily velké šelmy, stejně velcí loupežníci i drobní lapkové a kterou společnost neměla pod kontrolou, se ve střední Evropě podařilo s úspěchem odstranit v průběhu 15. až 17. stol. Od počátku 18. stol. se začalo v lesích systematicky hospodařit a s lesní divočinou byl konec. Zachovaly se jen nepatrné zbytky prvních přírodních rezervací, u nás např. pralesy Žofín, Hojná Voda a Boubín. Lesy byly kdysi doslova zosobněním volné a neomezované divoké přírody, nerušené ve svém vývoji. Ale organizované lesnictví v techniku a ekonomii posedlém 19. stol. vyloučilo přírodu a její procesy ze svého slovníku i z pracovního repertoáru své profesní činnosti (snad jen s výjimkou výrazu přirozené zmlazení, samozřejmě pouze hospodářských dřevin).

Příroda svými nepředvídanými procesy narušovala dlouhodobě plánované ekonomické lesnické záměry. Současné hospodářské lesy jsou jen slabým odvarem původní lesní přírody. Zmizelo mnoho: nejen velké šelmy, ale i množství drobných druhů zvířat a ptáků, kteří v jehličnaté monokultuře nemají vhodné podmínky pro přežití. V celých rozsáhlých oblastech byla rozvrácena přirozená diverzita bylinných a hmyzích společenstev. Chemické změny v půdě zničily divočinu společenstev půdní flóry a fauny, kde předtím žili roztoči, chvostokoci, dravé stonožky a různí červi a navzájem se požírající houby a bakterie všech možných druhů.

Naši praotcové-lesníci pojem biologické diverzity neznali. Jednali a hospodařili tak, jak jim velel zvyk doby. Nemůžeme jim to mít za zlé. Ale doba se změnila a s ní i názory na přírodu a les. My víme mnohem více, než věděli oni. Dnes už při pěstování lesa zdaleka nejde pouze o dříví, ale i o ekologické a sociální funkce lesa. Tedy o jeho diverzitu a přírodní procesy, a to je třeba respektovat. Tak nám to aspoň ukládá mezinárodní Úmluva o biologické rozmanitosti, kterou Česká republika podepsala a svým podpisem se zavázala dodržovat. Daří se to jen zčásti v rezervacích a v některých národních parcích. Mnohdy i tam s obtížemi.

Biodiverzitu nemůžeme chápat jen jako počet druhů vyskytujících se na určitém místě. Kromě dimenze druhové má i dimenzi časovou a prostorovou, zahrnující vývoj přírodních společenstev v čase a jejich uspořádání v jimi zaujatém prostoru. A má také dimenzi geografickou. Máme sice dobrou síť různých malých chráně-

ných území. Ale jen v některých z nich se nehospodaří. Tlak z okolí na tyto izolované ostrovy v moři kulturní – mnohdy spíše „nekulturní“ – krajiny stále narůstá. Současná situace se dá vyjádřit úslovím: Času je málo a voda stoupá. Odtud naléhavá potřeba velkých území ponechaných přírodním vývoji. Velká území poskytují mnohem větší jistotu, že se pokles biologické rozmanitosti přírody podaří zastavit.

Jiná kultura

A ještě jednu dimenzi biologické rozmanitosti je třeba zmínit – dimenzi kulturní. V posledních 100 letech se práce s přírodou a její aktivní ochrana staly součástí obecné lidské kultury. Zřizování velkých území, kde se přírodě poskytuje volný prostor pro nerušený vývoj všech organismů bez zásahu člověka, je proto dnes ve všech civilizovaných zemích záležitostí s vysokou politickou prioritou. V sousedním Německu byl proto např. status „území divočiny“ přiznán nejen národním parkům, ale i dnes už nevyužívaným vojenským prostorům. Jednotlivá území mají rozlohu až 10 000 ha (viz článek na str. 119 tohoto čísla). V některých z nich už opět žijí společně – jako za dávných časů – kočka divoká, rys, sova pálená, tetřev, vlk, jelen a jezevec, v řece bobr a vydra, s celou plejádou dalších, v kulturní krajině ještě nedávno vzácných nebo kriticky ohrožených druhů. Prostor má bekyně mniška i kůrvec, stejně jako různé na nich parazitující vosy a mouchy nebo jimi se živící datlíci. V odumřelých stromech opět našli svou niku dřevokazní brouci, v rozkládajícím se dřevě organismy, které neexistují v uklizeném kulturním lese. Po svém tam pracuje vítr, sníh, námraza i sucho. Les roste, odumírá a zmlazuje se podle jemu vlastních podmínek a přirozená diverzita takto vzniklého lesa je mnohonásobně vyšší než lesa hospodářského v sousedním území. Tudy nejedzí lesník autem, ani nepotkáte nákladní vůz vrchovatě naložený dřívím. Strážce chodí pěšky; na vybraných místech monitoruje změny ve vývoji přírody. Informuje návštěvníky, co zajímavého se kde dá vidět. Z nenápadně umístěné pozorovatelné můžete navečer sledovat, jak

na lesní louku vychází na pastvu vysoká, na niž nečeká myslivec s puškou, ale která se má na pozoru před místní vlčí rodinou. Stádo ovcí na pastvině na okraji území hlídají jako kdysi dva ovčáčtí psi. Ve svi při okraji území je správní a informační středisko, obchod a hospoda, kde – když máte štěstí – si můžete promluvit s místním traktoristou, jenž se při své práci na poli při hranici přírodního území pravidelně potkává s vlkem. Ty obce nejsou místy podnikatelské posedlosti. Je tam jednoduché ubytovací zařízení, kam nejedí halasně turisté očekávající, že je bude obskakovat personál hotelu 1. třídy. Jsou to naopak lidé se zvědavými očima. Nechtějí vidět smrky či borovice vysázené v řadách, ani lesní půdu rozrytou harvestorem, nebo vyluxovaný les. Jezdí se dívat na přírodu, která žije, odumírá a znovu se rodí. Jsou to lidé, kteří si večer na tábořišti rádi posedí u ohně, který jim ve městě chybí. Po několika letech už se ví, že návštěvníků stále přibývá. Jezdí tam hodně dětí a mladých lidí. Správa území aktivně spolupracuje se školami a dobrovolnými organizacemi, její náklady jsou minimální, obecný vzdělávací prospěch o to větší.

Je pravda, že země, která taková území zřídila, také o něco přichází. Zaznamenávají to především senzacechtivá média.

V nich se totiž už neobjevují obšírné a hluboce zasvěcené rozklady různých pseudo-odborníků o tom, jak a kde je potřeba les a přírodu zachraňovat nebo napravovat či vylepšovat vyzarováním stromů v řadách, nebo jak dohonit a zabít posledního kůrovce v širokém okolí. Tato území během krátké doby pomohla i těm nejzatvrzelejším pochopit, že příroda o jejich vylepšování nestojí a že své záležitosti si dovede zařídit sama. Dělat to nejen dobře, ale i zardarmo. Správa území zasahuje jen v případech, kdy by se do území mohly rozšířit agresivní cizí invazní druhy. Vědecký význam takových území pro studium přírodních procesů je nedozírný. Praktické poznatky odvozené z těchto studií se dnes už v Německu, Dánsku, Velké Británii a dalších zemích obecně využívají v aktivní práci s přírodou a lesem v národních parcích i v běžném lesním provozu. Německá vláda rozhodla dnešní rozlohu území přírodní divočiny v příštích 20 letech více než zdvojnásobit.

Kolegům z Hnutí DUHA, kteří zpracovali předložený návrh, musíme poděkovat za jejich iniciativu. Je to dobře zpracovaný koncepční dokument, podložený důkladnou studií. Seznam citované vědecké a odborné literatury má 136 položek. Kdo se chce dovědět, má možnost – publikace

je čtenářům volně k dispozici na webové stránce http://hnutiduha.cz/uploads/media/diverzita_www.pdf.

Autoři v dokumentu věnovali dostatečnou pozornost jak přírodě, tak i člověku v ní. Návrh však nestavějí na protikladu člověka a přírody. Naopak poznáme, že je možné zájem přírody a člověka sladit ku prospěchu obou. Hnutí DUHA ušetřilo tímto dokumentem ministerstvům životního prostředí, zemědělství, školství, národní obrany a místního rozvoje mnoho peněz, které by jinak musela v dohledné době vynaložit na jeho zpracování.

Nyní záleží na ministrech výše uvedených rezortů, jak budou na tento návrh reagovat. Čtilo by je, kdyby společně přišli s koncepcí, jak vše postupně realizovat a která konkrétní území do této sítě zařadit. Poté by mělo následovat příslušné politické rozhodnutí. Česká republika by se tím připojila k zemím, kde je tento vývoj už řadu let v chodu. A vzhledem ke své poloze uzlového bodu uprostřed Evropy by výrazně napomohla k vytvoření celoevropské sítě volných přírodních území na evropském kontinentu. Páni ministři, poslanci a senátoři: dočkáme se?

**Hnutí DUHA 2010, 52 str.
Volně ke stažení**

Pavel Kovář

RECENZE

Stanislav Komárek: Eseje o přírodě, biologii a jiných nepravostech

Ti, kdo labužníčí nad přílohami sobotních novin nebo na internetovém serveru blog@aktualne.cz, zaplesají nad utříděným souborem esejů a úvah populárního glosátora, kterého znají buď z fragmentů v denících, anebo z rozsáhlejších knižních próz na neotřelá témata. Tento svazek se týká let 1987–2010 a s ohledem na autorovu proslulou produktivitu nemůže být než přírodním výběrem kratších textů. Stanislav Komárek je rodem biolog, druhem pak filozofující (subspecies provokátor, ale laskavý). Jeho mezioborové profesorství se zkušenosť i v řídicí funkci – při vedení katedry filozofie a dějin přírodních věd – je rozpraženo mezi Přírodovědeckou fakultou a Fakultou humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze. Praha, jak je možná méně známo, leží na dně tří moří, samozřejmě prehistorických, což dokládá rozmístění geologického podloží. A kdykoli si v Praze myslíme, že jsme vskutku na dně, zesepoda někdo zaťuká... V naší komunitě to činí Standa Komárek jemnou, ale pronikavou travestii s bohatým slovníkem a současně duchamornou i naturmornou zásobou výraziva.

Číslo pět je platonský kvintet ležící mezi čtyřkou a šestkou a našli se spisovatelé od Julese Vernea (Pět neděl v balóně) po Karla Poláčka (Bylo nás pět), kteří ho jako strategicky přehledné marketingově použili. Stanislav Komárek postavil přitažlivost

knihy nikoli na hvězdě pěticipé, ale té pravé se šesti cípy: sesadil své dobové komentáře do šesti klastřů – O ochraně přírody a životním prostředí, O vědě a vědcích, O živé přírodě, O medicíně a lidském těle, O literatuře, O jiných zemích.

Probírat je není na recenzentovi, nýbrž na čtenáři, proto uplatníme metodu subjektivních upoutávek – jak se dá předpokládat, těch s tichým souzněním autora této črty. V prvním bloku zalechtá na bránci, ale i v zádech zamrazí toho, kdo se aspoň na chvíli zabýval zavlečenými druhy, esej Invaze, vycházející z předsudkového zakořenění animozity k vetřelcům všeho druhu. Lehce ironizuje přístup k ideji „vyhledit zcela“ (vkrádá se mi další stupeň hereze v podobě hesla nutně děsivého pro invazní ekology: užitkové invazní organismy – úspěšné opatření v biomedicíně, bioenergetice a biopotravínářství). Takřka epická úvaha Betonová džungle narušuje percepci velkoměstské zástavby coby pustiny a mapuje biologické obohacení „umělého“ prostředí (vtírá se tu naopak realita venkovského prostoru s velkými zmrtnujícími intravilány často víc než město). V druhém bloku je nevyhnutelné zastavit se u titulu Biologie a byrokracie (psáno v r. 1987, ještě bez jakéhokoliv předjímání šilene hladiny úřednických postupů ve vědě žhavé současnosti). Průnik kvantifikace do správy vědeckých

institucí versus svoboda bádání nás dnes víc než kdy jindy šťve a na některé tváře reformy financování občas hledíme jak bacil do lékárny, řečeno farmaceutickou expresí. Pochyby po letech stravených ve vědě – např. o tom, zda skřivánek zpěvem chválí Hospodina a teprve jako vedlejší produkt jím možná kolikuje své teritorium, sděluje pokorný psychoanalytický fejton nazvaný Skepse. Třetí blok má také zajímavé vrcholky zvažování věcí, třeba jednou myšlenkovou nití spojené texty Výsměch přírodnímu výběru a Plži, kde po zapojení geografizujících konotací k neodarwinismu se postupně stáhneme do ulity s úlevným vzdechnutím: Na řadu věcí je lépe se neptat... Medicínský oddíl představuje rozhodně něco jiného než známé Medicíny v županu. Indikátorem je nedlouhý moudrý textík Získat tvář, do kterého se bezděky vloudil i autorův vzorový vůdčí duch Adolf Portmann a jeho posudek na „ksicht“ stáří coby „zvnějšnění niternosti“. V pátém shluku je autor hodně Vídeňákem (v metropoli někdejšího Rakousko-Uherska prožil většinu emigrace) a črty o literátech počínaje Sekorou či Máchou po Koestlera nebo Klostermanna je dobré si pozorně přečíst. Nejživější téma a hobby autora – cestování – je ponecháno nakonec. Košatost návštěv především zemí na východě nám připomene další jeho díla, včetně próz z „kontrastního“ západu (Zápisky z Okcidentu). Z Komárkových uspořádaných promluv postupně vyvstává (přes všechny reflektované druhy lidské duševní aktivity a prožívání) obraz toho, co hledáme a po čem se jmenuje jedna každoročně hojně vyhledávaná filmová přehlídka – Jeden svět.

**Academia, edice Galileo, Praha 2011,
360 str. Cena 355 Kč**